

המדינה החשמונאית והעולם היהודי

ד"ר נח חכם, פרשת וישלח, כסלו תשע"ד

א. היחסים עם הגולה

1. "במלוך דמטריוס בשנת 169... ועתה כתבנו אליכם כדי שתחגגו את ימי חג הסוכות של חודש כסלו של שנת 148" (מק"ב א ט-י)
2. "מאחר שאנחנו עומדים לחגוג בעשרים וחמישה בכסלו את טיהור המקדש, חשבנו שמן ההכרח להבהיר זאת לכם, כדי שגם אתם תחגגוהו כימי חג הסוכות והאש..." (מק"ב א יח)
3. לוקיוס קונסול הרומאים לתלמי המלך שלום. צירי היהודים באו אלינו ידידינו ובעלי בריתנו, שנשלחו מאת שמעון הכהן הגדול ועם היהודים, לחדש את הידידות הישנה ואת הברית... וייב בעינינו לכתוב למלכים ולמדינות שלא יבקשו להם רעה ולא יילחמו בהם ובעריהם ובארצם, ולא יכרתו ברית עם הנלחמים נגדם... ואם בני בליעל ינוסו מארצם אליכם תסגירו אותם לשמעון הכהן הגדול כדי שיעניש אותם לפי חוקיהם. (מק"א טו טז-כא)

חוניו ובניו

1. וחוניו, בנו של הכהן הגדול שאמרנו עליו קדום לכן כי הניחוהו משום שהיה עוד תינוק במות אביו, ראה שהמלך הרג את מנלאוס דודו ונתן את הכהונה הגדולה לאלקימוס, אף על פי שלא היה ממשפחת כוהנים גדולים, מפני שנפתה על ידי ליסיאס להעביר את המשרה מבית זה לבית אחר, ברח אל תלמי מלך מצרים. והואיל ותלמי ואשתו קליאופטרה נהגו בו כבוד, ביקש וקיבל מקום בפלך הליופוליס ובנה בו מקדש דומה למקדש שבירושלים. (קדה"י יב 387-388)
2. מינתה קליאופטרה המלכה... לשרי הצבא שלה את חלקיה ואת חנניה בניו של חוניו, שבנה את בית המקדש בפלך הליופוליס כנגד זה שבירושלים,.... (קליאופטרה כבשה את ארץ ישראל בראשית ימיו של אלכסנדר ינאי)... אז יעצה אחדים מידידיה לקחת את המתנות וגם לעבור בארץ ולכובשה ולא להרשות שנכסים מרובים כל כך יהיו ביד איש יהודי אחד. אולם חנניה יעץ את ההיפך מזה ואמר שעוול תעשה אם תגזול מאיש בעל ברית את רכושו, "ובפרט שהוא קרובנו" והוסיף: "רצוני שתתני דעתך על כך, אם לא יהפוך העוול לאיש הזה אותנו היהודי כולנו לאויבים לך". דברים אלה דיבר חנניה וקליאופטרה נשמעה לו (קדה"י יג 285, 353-355)

ב. יחסים בתוך החברה בארץ ישראל

1. כתב ההאמנה של שמעון:

בשמונה עשר באלול בשנת 172, היא השנה השלישית לשמעון כוהן גדול... באספה גדולה של כוהנים ועם וראשי עם וזקני ארץ נודע לנו. יען כי כאשר היו בארץ מלחמות תכופות, שמעון בן מתתיהו, בן בני יהויריב, ואחיו, נתנו את נפשם לסכנה והתייצבו נגד אויבי עמם כדי שיעמוד מקדשם וגם תורתם,.... וירא העם את נאמנות שמעון ואת הכבוד אשר חפץ לעשות לעמו, וימנו אותו מושלם וכוהן גדול בגלל כל המעשים שעשה והצדק והנאמנות אשר שמר לעמו וביקש בכל דרך לגדל את עמו... ויחליטו היהודים והכוהנים שיהיה שמעון מושלם וכוהן גדול לעולם עד עמוד נביא נאמן. ושיהיה לשר צבא עליהם... ושידאג לענייני המקדש ושישמעו לו כולם ושכל המסמכים בארץ יכתבו בשמו ושילבש ארגמן ויעדה זהב. ולא יוכל איש מן העם ומן הכוהנים לבטל דבר מאלה ולהתנגד לדבריו ולהקהיל אספה בארץ בלעדיו וללבוש ארגמן... ומי אשר יעשה בניגוד לדברים אלה או יבטל איזה מהם

דמו בו. ויחליט כל העם לתת לשמעון לעשות כדברים האלה. ויקבל שמעון ויחליט לשמש בכהונה הגדולה ולהיות שר צבא ומושל השל היהודים ושל הכוהנים ולעמוד בראש כולם.. ואת הכתב הזה אמרו לתת... ואת העתקיו להניח באוצר כדי שיחזיק בהם שמעון ובניו (מק"א יד, כז-מט)

2. הקרע בין הפרושים לחשמונאים: ימי יוחנן הורקנוס

אך הקנאה בהצלחותיהם של יוחנן ובניו בערה בלבם של בני הארץ ועוררה בהם מרי. רבים מהם חברו נגדם ולא נחו ולא שקטו עד אשר פרצה מלחמה גלויה שהובסו בה. יוחנן חי את שארית ימיו באושר... (מלחמת היהודים א 67-68)

3. הקרע בין הפרושים לצדוקים: אלכסנדר ינאי

דתניא: מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלית שבמדבר וכיבש שם ששים כרכים, ובחזרתו היה שמח שמחה גדולה, וקרא לכל חכמי ישראל. אמר להם: אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבנין בית המקדש, אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו, והעלו מלוחים על שולחנות של זהב ואכלו. והיה שם אחד איש לץ לב רע ובליעל ואלעזר בן פועירה לינאי המלך: ינאי המלך, לבם של פרושים עליך! ומה אעשה? הקם להם בציץ שבין עיניך, הקים להם בציץ שבין עיניו. היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו, ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך: ינאי המלך, רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן! שהיו אומרים: אמו נשבת במודיעים, ויבוקש הדבר ולא נמצא; ויבדלו חכמי ישראל בזעם. ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך: ינאי המלך, הדיוט שבישראל כך הוא דינו, ואתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך? ומה אעשה? אם אתה שומע לעצתי רומסם. ותורה מה תהא עליה? הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית, כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד... מיד ותוצץ הרעה על ידי אלעזר בן פועירה, ויהרגו כל חכמי ישראל, והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה. (קידושין סו ע"א)

ג. מגלות מדבר יהודה

1. בניית יריחו

בעת אשר כלה ישוע להלל ולהודות בתהלותיהו
ויאמר ארור היש אשר יבנה את העיר הזות בבכורו
ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה ואנה איש ארור אחד בליעל
עומד להיות פ[ח] יקוש לעמו ומחתה לכול שכניו ועמד
[וה]מש[יל] את בניו לה[יות] שניהמה כלי חמס ושבו ובנו את
[העיר הזות ויצ]יבו לה חומה ומגדלים לעשות לעוז רשע
[ורעה גדלה] בישראל ושערוריה באפרים וביהודה
[... וע]שו חנופה בארץ ונצה גדולה בבני
[יעקוב ושפכו ד]ם כמים על חל בת ציון ובחוק
<בת> ירושלם (4Q175)

2. פשר נחום על ינאי

אשר הלך ארי לבוא שם גור ארי ואין מחריד – פשרו על דמטרוס מלך יון אשר בקש לבוא ירושלים בעצת דורשי החלקות ולא נתן אל את ירושלים ביד מלכי יון מאנתיכוס עד עמוד מושלי כתיים ואחר תרמס העיר ונתנה ביד מושלי הכתיים.

ארי טורף בדי גוריו ומחנק ללביותיו טרף – פשרו על דמטרוס אשר עשה מלחמה על כפיר החרון אשר יכה בגדוליו ואנשי עצתו וינוסו מפניו.

וימלא טרף חורה ומעונתו טרפה – פשרו על כפיר החרון אשר יעשה נקמות בדורשי החלקות אשר יתלה אנשים חיים על העץ אשר ... בישראל מלפנים כי לתלוי חי על העץ יקרא.

3. תפילה לשלום המלך יונתן?

עור קדש	באהבתך אתישראל
על יונתן המלך	ביום ועד ערב מ
וכל קהל עמך	לקרוב להיות ב
ישראל	פקדם לברכה ל
אשר בארבע	על שמך שנקרא
רוחות שמים	ממלכה להברך
יהו שלום כלם	על יום מלחמה ו
ועל ממלכתך	ליונתן המלך
יתברך שמך	מת

מזמורי שלמה יז ד-ו

אתה ה' בחרת בדוד למלך על ישראל ואתה נשבעת לו על זרעו עד עולם כי לא תיכרת ממלכתו לפניך ובעונותינו קמו עלינו חטאים, ויתנפלו עלינו וידיחונו. אשר לא הבטחת למו המה לקחו בחזקה ולא קידשו שמך הנכבד. וישימו בראשם הוד מלכות בגבהם ויחריבו את כסא דוד בשאון תרועה...